

Andre opponent: Professor Liisi Huhtala, Uleåborgs universitet

Kaisa Maliniemi Lindbachs doktorsavhandling *Kvenlitteratur i nord*. Med speciellt blick på Idar Kristiansens romaner öppnar ur finsk synvinkel ett intressant perspektiv på ett lite forskat fenomen i Finlands historia: den norska emigrationen. Forskning har oftare riktats mot den sverigefinska litteraturen och den finskspråkiga litteraturen i Karelen.

Föremålet för Maliniemi Lindbachs forskning, romanserien *Kornet og fiskene* (1978 1981) av Idar Kristiansen, utformar ett slags syntes av kvänhistorien på 1800-talet. För en finländsk läsare berättar verket om tiden, då det nuvarande Finland utformades och Helsingfors började bli dess centrum. Huvudpersonen i romanserien är hemma från en fattig nord-finländsk glesbygd, varifrån det fortfarande går en stor flyttningsrörelse såväl till de närmaste städerna som till Södra-Finland. Heikki Kristiansen flyr till Norge undan de stora hungeråren i mitten av 1800-talet, återvänder besviken och försöker på nytt efter några år.

Som en historisk roman har Kristiansens verk två slags karaktär. Å ena sidan är det en traditionell och historisk roman med strävan till realism, och bilden av det förflutna utbildas genom en vanlig människa. En traditionell historisk roman förklarar alltid nutiden i ljuset av det förgångna. Å andra sidan är det fråga om den så kallade andra historiska romanen, i vilken har forskats bland annat av Hans Wilmar Geppert. Den andra historiska romanen förstör illusionen om verkligheten, kommenterar historien ur dagens plan och beskriver det förflutna genom myter och magi. Den understryker sig vara fiktion.

Utan tvivel: Kristiansens bokverk är ett fruktbart val, när man vill analysera kvänernas representation i litteraturen. När bokverket kom ut åstadkom det mycket polemik på samma sätt som alla verk, som handlar om på något sätt traumatiska ämnen för gemenskapen. Vid tolkandet av ett sådant verk rör forskaren sig i tre tidsplan: den beskrivna tidpunkten, utgivningstiden av verket och tidpunkten vid forskningen. Snarare än om kvänernas historia på 1800-talet vittnar Kristiansens romanserie om utgivningstidens, 1970-talets inställning till kvänfrågan och om behovet att skapa ett historiskt epos för kväner.

När en forskare börjar med ett sådant åtagande, funderar han grundligare än vanligt på sin egen position: sina utgångspunkter,

förväntningar och målsättningar samt betydelsen med sin forskning såväl inom forskningens bransch i allmänhet som i samhällelig diskussion, som Tromsø universitet spelar en viktig roll i. Maliniemi Lindbach har ett intressant dubbelperspektiv på sin forskning. Forskaren född i Finland och bosatt sig i Norge granskar ett verk, där inställningar å andra sidan till finländare, å andra sidan till folket i Nord-Norge, särskilt samer, är mycket ambivalenta.

Innan vi fortsätter: Maliniemi Lindbachs doktorsavhandling är ett värdepullsvärt rön, som grundligt forskar i kvänernas historia och kultur och som bygger på en övertygande käll- och teorigrund. Den lämnar emellertid att önska ett mera medvetet grepp om själva forskandet: funderande över de egna utgångspunkterna, hypoteserna och målsättningarna samt en kritisk inställning till källmaterialet. Önskningsen kan verka orimlig, när det gäller ett så här grundligt arbete, men att fundera över den egna forskningens profil och funktion hade säkert hjälpt till med att begränsa material och även att minska arbetsmängden.

Doktorsavhandlingen inkluderar nu som två avhandlingar: å ena sidan en historieskrift om kvänkulturen, -institutionerna och det skrivna om kväner, å andra sidan en tolkning av Kristiansens bokverk. Uppsättningen resulterar oundvikligen i upprepningar; uttrycket „som nevnt%0 är i flitigt bruk. Maliniemi Lindbach presenterar först sammanfattande historia om kvänerna, kväntraditionen och kvänfrågan. Det uppstår intressanta fenomen, som saknar ytterligare forskning, till exempel betydelsen av oral tradition för den senare litterära kulturen och tidningarnas, skolundervisningens och de olika antologiernas roll i utbildningsprocessen i kollektiv identitet. I denna del tar Maliniemi Lindbach i förbigående ställning till den nutida kvänrörelsen och funderar på om hon själv håller på att skapa nya myter.

Allt det ovannämnda utgör en fast grund för tolkning av Kristiansens bokverk, men Maliniemi Lindbach får inte riktigt samman delarna. Avhandlingens senare del, vilken har som utgångspunkt den poststrukturalistiska uppfattningen om språket som producent av föreställningar, identiteter och maktstrukturer, genomgår mycket väl olika sidor av kvänfrågan och -identiteten genom Kristiansens text. Hur skulle ha gått, om forskningen utgått rakt ifrån Kristiansens text och tolkat den kontextuellt? Skulle då annan kvän-

litteratur ha blivit en naturlig subtext för Kristiansens romanserie? Nu vill den rollen tas av finnskoglitteraturen, dvs. kulturen i de finska trakterna i Södra-Norge. Att Maliniem Lindbach tar med den, är en skarp vetenskaplig innovation, som hade blivit ännu skarpare, om målsättningen hade varit klar. Vill man genom den söka något gemensamt drag till den finskspråkiga kulturen i Norge eller, ännu vidare, någon universal modell för minoritetslitteratur?

De fokuserade postkoloniala teorierna i Maliniemi Lindbachs forskning antyder om viljan att se universala minoritetskulturella egenskaper i kvänkulturen, bland annat en benägenhet att omfatta själv den bild om sig själv som de makthavande skapat eller utveckla en dubbelstrategi i förhållande till de makthavande för att klara sig. De nya postkoloniala teorierna passar utmärkt för Kristiansens romanserie. Kanhända alltför bra? Går det att utan problem sätta likhetstecken mellan kvänernas situation och till exempel situationen i Mellersta Östern? Eller med andra ord sagt: standardiserar de postkoloniala teorierna för mycket?

Den postkoloniala dubbelstrategin är ett centralt verktyg i Maliniemi Lindbachs forskning. Hon analyserar i kapitlet III de två planen i Kristiansens anföring: den steglösa växling mellan mimetisk och magisk realism och berättarens ambivalenta inställning till stereotypier om læstadianer. Hon utvecklar på basis av Kristiansens romanserie även olika slags sifferkoder, bland annat en kod för en læstadiansk läsare. Koderna är intressanta men stannar på en rätt allmän nivå, på samma sätt som studiet av berättarens ställning och roll. Till dem skulle man sakna stöd av 1990-talets nyare narratologi, till exempel uppfattningar av Monika Fludernik (*Towards a „Natural“ Narratology* 1996).

Lars Levi Læstadius är en grundpelare för Maliniemi Lindbachs forskning. Maliniemi Lindbach utgår ifrån en kontroversiell syn: læstadianismen, som haft finska som ett heligt språk, har främjat bevarandet av finskan i Nord-Norge. De viktigaste subtexterna för Kristiansens romanserie är skrifter av Læstadius. I kapitlet V analyseras mycket bra de språkliga bilderna och de biblisk-læstadianska mise en abyme -strukturerna i Kristiansens romanserie. Det uppenbarar sig att romanserien har åtminstone två röster i förhållande till læstadianismen: det finns såväl skenhelighet och grymhet som sammanhållning och omsorg om de svaga hos representanterna för

rörelsen. Genom Kristiansens romanserie kommer man även till frågan om förhållandet mellan Læstadius och samer, ett ämne som varit omstritt även i Finland. Maliniemi Lindbach hänvisar inte till den allra färskaste finskspråkiga diskussionen om Læstadius. De forsknings- och teorikällor som hon använder är över huvud något heterogena såväl till åldern som till kvaliteten.

Læstadius och de postkoloniala teorierna utgör tillsammans den huvudram inom vilken Maliniemi Lindbach tolkar Kristiansens text. Hon undviker på det sättet det allmänna problemet med kontextual tolkning: att hänvisningarna sprider sig mot olika väderstreck. Det hade lönat sig att ha likadan disciplin vid intertextuala hänvisningar till finsk skönlitteratur: *Kornet og fiskene* är ett norskt verk, som inte har mycket gemensamt till exempel med verk av Timo K. Mukka, trots att de dels rör sig i samma landskap i Tornedalen. Kristiansen beskriver Norge på ett mera levande och sanningsenligare sätt än 1800-talets Finland. Om man vill söka jämförelsepunkter i den finländska litteraturen, skulle de snarare vara i historieberättare som Väinö Linna, som skisserar upp vida cirklar av Finlands historia vid dess dramatiska skeden.

I kapitlet IV forskar Maliniemi Lindbach i hur kvän-identiteten byggs i Kristiansens romanserie. Serien visar att det inte är bara fråga om en etnisk egenskap om man är kvän. Heikki Kristiansen har två namn, och den finska gemenskapen i Nord-Norge är en brokig skara, där Læstadius lära emellertid framträder som en central faktor, som förenar och sorterar människor. Heikki, som hopplöst bygger sitt jag, lämnas till slut mellan de olika lokala identiteterna; det enda hemmet verkar finnas i egen maskulinitet. Kvinnorna i bokverket representerar hela den arketytiska skalan från häxa till helgon.

Låt oss återvända till början: bokverket *Kornet og fiskene* av Kristiansen har erbjudit Kaisa Maliniemi Lindbach en förträfflig utgångspunkt för att behandla såväl kvänfrågan som de nya uppfattningarna om marginalitet och identitet. Det förtjänar ett tack, att hon inte traditionellt försöker förklara helheten av Kristiansens romanserie, utan öppnar rörliga synvinklar till den. Synvinklarna har som utgångspunkt den pågående kvändiskussionen och de nyaste postkoloniala teorierna. Det vida åtagandet och aktuella temat hade emellertid blivit skarpare av ett medvetet grepp om forskandet.